

הערות והארות
בתורת מרן האור לציון יתקבלו במייל
a7205308@gmail.com

גליון 65
פרשות ואתחנן
תשפ"ו

לתרומות והנצחות
ומסירת שמות לברכה והצלחה
a7205308@gmail.com

אור מציון

השיעור השבועי
מרן הגאון רבי בן ציון אבא שאול שליט"א
בית הכנסת אוהל רחל
רחוב פולנסקי ירושלים

מורינו הגאון רבי בן ציון אבא שאול שליט"א
ראש ישיבת אור לציון ירושלים

האבילות על החורבן והלכות תשעה באב (עם תוספת מהשיעור בשנה שעברה)

שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ביום י' באב משום שבאותו יום נשרף בית המקדש, כמבואר בגמ' שבערבו של יום תשיעי באב הציתו את האש, והיה הולך ודולק כל יום עשירי (ור' יוחנן אמר שהוא היה קובע את הצום ביום עשירי).

אמנם הרמ"א כתב שתי חילוקים בזה, שהאיסור הוא רק עד חצות, ונוסף על זה גם איסור כיבוס ורחיצה, ודעת השו"ע שרק בשר ויין אסור.

וביאר רבינו האור לציון זללה"ה, דיש חילוק יסודי בין דעת מרן השו"ע להרמ"א, דבני אשכנז נהגו להמשיך את מנהגי האבילות עד יום י' בצהרים שאז פסק האש בהיכל, ולכן נמשך כל הדינים של תשעת הימים, אך בני ספרד נוהגים להפסיק את ניהוגי האבילות כשמסתיים תשעה באב, ורק נהגו ניהוג חדש ביום י' באב שלא אוכלים בשר ולא שותים יין משום שנחרב בו ביהמ"ק, וכמש"נ שגם בשבוע שחל בו זה ניהוג חדש, ואין זה משום אבילות.

ולכן אמר רבינו זללה"ה, שגם בשנה זו שחל עשירי באב בערב שבת אין להתיר גם סמוך לשבת (ורק טעימת התבשיל לצורך שבת מותר), כי רק בדיני אבילות יש להקל סמוך לשבת כמו שמצינו בהלכות אבל, אך איסור זה לא מדין אבילות, ולא מצינו בו היתר סמוך לשבת. אמנם יין של מצוה מותר, גם בשבוע שחל בו (ובני אשכנז מחמירים בזה).

סעודה מפסקת - יסוד הגרי"ז שהוא כאוננות

בערב תשעה באב בסעודה מפסקת אסור לאכול בשר ולשתות יין מדין התלמוד, וזה מחצות היום והילך, וגם לא יאכל שתי תבשילין. והגרי"ז בספרו מסביר שגדר סעודה מפסקת זה כמו שמתו מוטל לפניו, ויש לו דין של אונן, כי זה היה היום האחרון שהיו בו האויבים בביהמ"ק, ולכן קבעו את זמן זה לניהוג של אבילות.

ויש שנוהגים לאכול עדשים, ויש שנוהגים לאכול ביצים, ויש להיזהר שלא לאכול משניהם משום איסור שתי תבשילין.

האיסור ללמוד ולהסיח דעת מהאבילות ולימוד בעיון

תשעה באב נאסר באכילה ושתיה מתחילתו, ונאסר גם ברחיצה כמו יום כיפור. ונאסר גם בלימוד, ורק מותר ללמוד הלכות אבילות והלכות תשעה באב ודברים שמשברים את ליבו של ה'. כי אסור להסיח דעת מהאבילות.

איסור כיבוס לבגדים מכובסים ותספורת בשבוע שחל בו ת"ב

מדין המשנה במסכת תענית כבר בשבוע שחל בו תשעה באב התחיל ניהוגי האבילות על חורבן בית המקדש, ולכן לא מסתפרים ולא מכובסים, ויש ג' שיטות בגמ' שם כמה זמן חל האיסור, לר"מ כל חודש אב, לר' יהודה מתחילת החודש ועד תשעה באב, והלכה כרשב"ג שזה רק בשבוע שחל בו תשעה באב, ורק לפניו ולא לאחריו.

ונחלקו בגמ' רב שישא ורב נחמן, האם האיסור הוא רק ללבוש בגדים מכובסים, או שיש איסור גם לכבס (כגון שרוצה לכבס לצורך שבת), והלכה כרב שישא שאסור מדינא דגמרא גם לכבס.

ונוהגים ללבוש את הבגדים מעט זמן קודם שבוע זה, שבכך יהיה הבגד כבר משומש ויהיה אפשר ללבושו. ואמר רבינו האור לציון זללה"ה שאדם שרץ ומוזיע מספיק ללבוש חמש דק', ובסתמא זה בין חצי שעה לשעה. ומה שהורה הגר"נ קרליץ זצ"ל שאפשר להקל על ע"י שזורקים אותו על הרצפה, האור לציון לא סבר מזה, כי סבר שהאיסור הוא לא רק בבגד נקי אלא גם צריך שיהיה משומש.

ילדים קטנים למטה מגיל שש יכולים ללבוש בגדים מכובסים, ונשאלתי, במי שלא הכין את בגדיו אם יכול ליתן את בגדיו לילדיו הקטנים שילבשו בשבילו, ולכאורה יש להתיר בזה.

והאור לציון זללה"ה סבר שאפילו לנקות כתם ע"י מים, זה כיבוס שנאסר, ואפילו שלא הופך את הבגד למכובס כי עושה רק אם מים, ואם עשה כן ודאי שלא נאסר בלבישה, אך האיסור הוא משום שהוא עושה פעולה של כיבוס שהפעולה עצמה נאסרה, לא רק מחמת התוצאה.

איסור אכילת בשר ושתית יין - אינו מהלכות אבילות

האיסור של אכילת בשר ושתית יין, זה לא מדיני אבילות, כי לאבל מותר, וזה דין בפני עצמו שנוהגים איסור אכילה בבשר ויין משום שנחרב בית המקדש. ויסודו מהגמ' בב"ב (ס:) שלאחר חורבן ביהמ"ק היו אנשים שהפסיקו לאכול בשר ולשתות יין, ואמר להם ר' יהושע הן חנניה שאי אפשר לגזור גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה, אלא צריך לנהוג כמו שגזרו חכמים (יעו"ש באריכות כל המעשה). ומזה נוצר האיסור של אכילת בשר ושתית יין מר"ח אב (ממנהג מר"ח, ומדינא משבוע שחל בו).

ונפק"מ בזה לגבי האיסור ביום י' באב, שבשו"ע כתוב (תקנח, א) נהגו

הרבה פוסקים סוברים שההיתר ללמוד בהלכות אבילות הוא לא ללמוד בעיון, ולהלכה כבר האריך הגאון רבי יעקב עדס שליט"א בספרו דברי יעקב מדברי הראשונים והפוסקים, שיש להקל ללמוד גם בעיון ובהבנה, כי מחמת שעוסק עדיין בהלכות אבילות הוא לא מסיח את דעתו.

(השנה יצא לאור אור לציון על אבילות, ואפשר ללמוד בזה בתשעה באב, ורק צריך להיזהר שלא לבוא מזה לידי שמחה).

החיוב שלא להסיח דעת מהחורבן הוא חיוב גמור, אנשים שאין להם מספיק כלי קיבול נפשיים מנסים להמלט מההרגשה של האבילות בכל מיני תחבולות שלא יסתור את ההלכה, וזה לא נכון, כי המהלך של תשעה באב הוא להתנהג בצער ובמרירות כל היום.

יסוד הגרי"ז שיש ב' דינים בהלכות תשעה באב ניהוג אבילות וניהוג של תענית

בגמ' כתוב שאסור אפילו להושיט ידו למים, אפילו שלא רוחץ כל גופו, (אא"כ יש לו דבר טינוף שאז אינו רוחץ אלא מסיר הלכלוך). והגמ' ממשיכה שאין בין תשעה לאב לשאר תעניות (שגוזרים על הגשמים) אלא איסור מלאכה, דבתשעה באב מותר במלאכה, ומקשה הגמ' דיש חילוק גם לגבי רחיצה שבתשעה באב אסור אפילו לרחוץ את ידו ובתעניות אסור רק כל גופו, ומתרצת דהברייתא נוקטת את הדברים שבהם תשעה באב יותר קל.

והקשו התוס', דיש חילוק נוסף, דבשאר תעניות אסור לרחוץ כל גופו רק בחמין ולא בצונן, ובתשעה באב אסור לרחוץ אפילו בצונן, ולמה הגמ' הזכירה בקושיה את החילוק של הכנסת ידו למים, ונשארו בקושיה.

וביאר הגרי"ז בחי' על הרמב"ם (הובא ג"כ באור לציון), שיש ב' דינים בניהוג תשעה באב, יש ניהוג של אבילות, ויש ניהוג של תענית, וזה דבר ברור שהם ב' דינים שונים, דמצד דיני אבילות אין מניעה לאכול ולשתות ורק מצד תענית אסורה, ומאידך האיסור ללמוד והאיסור לשבת על כסא הוא מדיני אבילות.

והנה רחיצה אסורה מצד שניהם, גם לאביל אסור לרחוץ, וגם מצד התענית אסור לרחוץ, וכן נעילת הסנדל הוא מדין שניהם, שגם ביו"כ שהוא תענית אסור לנעול את הסנדל.

[רבינו האור לציון זצלה"ה כתב (ח"ג סי' כט אות טו) שלפי"ז מי שיש לו רק נעלי עור, לא יעזור שיש עפר בנעליים, כי אמנם אם זה היה דין של עינוי היה מועיל לשים עפר בנעליים, אבל מצד ניהוג אבילות לא יתכן].

ולפי"ז תירץ הגרי"ז את קושיית התוס', דהאיסור לרחוץ את כל גופו בצונן זה לא מדין עינוי כי זה לא סותר לעינוי, אלא מדין אבילות, ולכן הגמ' לא הביאה את הדוגמא הזאת כקולא של תשעה באב ביחס לשאר תעניות, כי זה שיש אבילות בתשעה באב זה דבר שאין צריך לפנים, והגמ' מביאה רק את החילוקים שיש בדיני העינוי של תשעה באב לשאר תעניות, ומצד דיני העינוי אין איסור של רחיצה בצונן.

רק האיסור להושיט ידו במים (חמים) הוא גם מדיני העינוי, ולכן רק בזה הגמ' מקשה שיש חומרא בתשעה באב יותר משאר תעניות, שאין בהם את האיסור להושיט ידו למים. ושפיר מיושב קושיית התוס'.

בהנהגה של תענית שהיא עינוי נפש, יש חידוש גדול ברמב"ם, דבפשטות הענין הוא להביע צער על חורבן ביהמ"ק, אמנם ברמב"ם כתב שימים אלו הם פורענות לעם ישראל וצריך לחזור בתשובה, והתענית היא אחת מסדרי התשובה. (אמנם ודאי יש גם את הענין של אבילות, כמוש"כ הגרי"ז).

הניהוגים שיש בתשעה באב לאחר חצות

דיני תשעה באב נוהגים כל היום ללא חילוק. אלא יש שני דברים שבהם

נוהגים לקולא לאחר חצות, שנוהגים לשבת על כסא לאחר חצות, וגם האשכנזים נוהגים להניח תפילין רק לאחר חצות, ובחו"ל גם הספרדים נוהגים כן.

אך אין זה כי הצום יותר קל, אלא דלהלכה פוסקים בשניהם להתיר מעיקר הדין, דלהלכה כת"ק שאין חיוב כפיית המטה בתשעה באב, ורק נהגו להחמיר להראות ניהוגי אבילות, ולאחר חצות לא נהגו.

וביאר הדבר, כי מאחר שקרה ביום תשעה באב גילוי של חיבה מהקב"ה לעם ישראל כמו שיתבאר להלן, אנו רוצים להביע את הדבר הזה, ולכן מה שלא סותר את ההלכה לא נהגו לאחר חצות.

(אך באר"י מהנהגת רבינו הרש"ש וישיבת בית א-ל, מניחים תפילין כרגיל גם בשחרית, כי אי אפשר לוותר על התיקונים שנפעל ע"י צירוף התפילה עם התפילין, ורק קודם הקינות חולצים אותם, כי אין ראוי להתאבל עם תפילין שנאמר בהם פאר והם עטרה לישראל, ובאים לבטא. ואמנם את הקינות שנוהגים לומר קודם קריאת התורה אפשר לומר עם תפילין, כי זה לא ממש בצורה של קינות).

יש שנוהגים לומר פסוקי נחמה במנחה, וזה דבר מחודש, יש בתי כנסיות שמשתדלים לומר את זה רק לאחר שקיעת החמה כי זה כבר ספיקא דרבנן.

אמירת תיקון חצות ביום בשלושת השבועות

בספר שער הכוונות כתוב "מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש, לשבת באבילות אחר חצי היום בכל אלו הימים, ולבכות בכיה ממש על חרבן הבית וכו', ובדבר זה נעשית תועלת בנפש האדם. וענין חצות הלילה אין צריך להזכירו כי אפילו בכל שאר הלילות צריך להתאבל על החרבן, ומכל שכן בלילות בין המצרים שצריך להוסיף בכיה, ועליו נאמר שמחו את ירושלים וכו'".

והוכיח מדבריו רבינו האור לציון זצלה"ה (ח"ג פכ"ה) שאין איזה סדר לאמירת תיקון חצות כשזה נעשה ביום, ואין הענין באמירת מזמורים מסוימים, אלא צריך לשבת ולקונן על החורבן בצורה של אבילות. והחיד"א כותב שנהגו לומר תיקון רחל, והסיבה לזה היא משום שיש בהם פסוקים שמעוררים את האדם, אך באמת אין ענין בדווקא לומר תיקון רחל. ולכן גם המקובלים שלא אומרים בשנת השמיטה תיקון רחל, נוהגים לומר בבין המצרים ביום, כי זה רק לעורר את החורבן, ואינו כמו התיקון רחל שאומרים בלילה.

דוגמא לזה, ראיתי שבדור שלפני האריז"ל נהגו לומר בשבתות של ימי בין המצרים קינות, כמו שאנו נוהגים לומר בהפטרה ג' דפורענותא, כי שבועות אלו נקבעו לעורר את האדם על צער החורבן.

[ובאמת צריך להבין, חורבן ביהמ"ק זה אירוע ששינה את כל העולם, זה לא דבר פשוט, זה דבר שצריך להגיע לנפש האדם. אצל רבינו האור לציון זצלה"ה, ידעו כולם שבג' השבועות הוא היה ממש לא איתנו, היה קשה לדבר איתנו, הרגישו אצלו עמוק את החסר על חורבן ביהמ"ק, וכל אדם צריך למצוא את הדרך איך הוא שותף נפשית בצער על ביהמ"ק].

אמירת תיקון חצות בערב בתשעה באב - ביאור החילוק בין אמירת קינות לאמירת תחנון

לענין אמירת תיקון חצות בערב תשעה באב יש מנהגים חלוקים, האם זה דומה לתחנון שלא אומרים, והאור לציון (שם) מכריע שיש לאומרו. ונראה בביאור הדבר, כי יום זה הוא מיוחד לקינות על החורבן, ומה שהוא נקרא מועד זה אינו משום שמחה, אלא שהתבטא באותו יום קשר מיוחד של הקב"ה לעם ישראל, שכשהקב"ה שפך חמתו על עם ישראל, זה הגיע ביום מיוחד ובמהלך מסודר, ולכן לא אומרים תחנון, שעיקר ענין של

נפילת אפיים הוא כביכול בזמן שאין קשר בין עם ישראל לקב"ה, והמצב קשה כ"כ עד שנופלים אפיים, ובתשעה באב מתגלה השגחת ה' על ישראל שהוא קשור איתם. אך אמירת תיקון חצות וקניות לא שייך לזה, שהרי בודאי זה יום מר לעם ישראל וצריך להתאבל באמירת תיקון חצות. בחז"ל מובא שבזמן חורבן ביהמ"ק מצאו את הכרובים מעורים זה בזה, והטעם בזה הוא, כמו שמצינו שמשה רבינו שיבר את הלוחות לעיניהם כדי שיהיה להם יראת שמיים, וזה מתנה גדולה שמשה נתן לעם ישראל. כך גם חורבן ביהמ"ק היה לעם ישראל חיוזק גדול בהזדהות שהיה להם עם הקב"ה, שהרי קודם החורבן ירמיהו הנביא התאונן (ירמיהו ב, ח) "הכהנים לא אמרו איה ה' ותופשי התורה לא ידעוני", ואעפ"כ בשעת החורבן כתוב בחז"ל שהכהנים עלו במיוחד לגג של ביהמ"ק וקפצו לתוך אש, זה דבר שהאדם בטבע מנוגד אליו והוא תמיד בורח מהאש אפילו באיבוד חייו, וכאן הם הזדהו עם הכאב של הקב"ה, שאם הבית שלו נשרף גם הם נשרפים יחד, ולכן היה תגובה של הקב"ה שהכרובים מעורים זה בזה, וכתוב בסה"ק שמשום כך נולד משיח באותו יום.

וזה פירוש הפסוק "תם עוונך בת ציון לא אוסיף להגלותך" (ירמיהו הנביא אמר את זה ביחס לבית שני), כמו שפירשו במדרש נחומא, שרשעים שעושים תשובה כשמפסיק הצרה חוזרים לרשעם, אך ישראל לאחר ההתעוררות שהיה להם בחורבן ביהמ"ק הסתיימו העוונות שלהם, וכמש"נ שהייתה התעוררות חזקה ביום זה.

לכן הניהוגים של תשעה באב אינם ניהוגים של ריחוק, אפילו שביום זה הקב"ה העניש את עם ישראל, כי הכל היה במטרה לקרב את עם ישראל.

אמירת 'נחם' בתשעה באב

בתשעה באב אומרים נחם בתפילה, והנה מקום אמירתו המקורי היה בברכת רצה, שכן נראה כוונת הירושלמי (ברכות פ"ד ה"ג) והיכן אומרה. אמר ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומר בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר אומר בהודאה.

וביאור הענין, כי זו הזכרה מעין המאורע, שביום זה התייחס הקב"ה לעם ישראל, קרא עלי מועד וכו', ואף שהיה זה בצורה קשה ומרה, אך עכ"פ צריכים אנו להזכיר הנהגה זו (וכמו שמבואר במגילת איכה שמעמיד ירמיהו איך שהקב"ה עשה את החורבן ולא נבוכדנצר ושליחיו).

והרי"ף בסוף מסכת תענית הביא דברי הירושלמי, ומסיק עלה, דנהוג עלמא לאומרה בבונה ירושלים, שסמכו על הגמ' במסכת ע"ז דף ח' ע"א, אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפילה, אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר. והעתיקו הרא"ש (תענית פ"ד סימן לד).

מנהג בני אשכנז לומר נחם רק בתפילת מנחה, וכן נהגו הרבה מקהילות הספרדים בחז"ל. וכתב הרא"ש (שם), כל ימי תמתי למה אין אומרים אותו אלא בתפילת המנחה, כיון דקאמרינן יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע - מסתמא בכל תפילתו קאמר. והביאו הטור בס' תקנ"ז, והבית יוסף שם כתב בשם האבודרהם שהוא מחלוקת רב עמרם ורבינו סעדיה, ושפשט המנהג כרבינו סעדיה לאומרו רק במנחה ונתן אבודרהם טעם לפי שאז הוצת ההיכל וכו'. והביא הטור שהר"ר יהודה ברצלוני כתב דאומרים אותו בכל התפילות, אך בערבית ושחרית אומר רחם, ובמנחה אומר נחם, ושינוי זה הוא מנהג בעלמא וכו', והבית יוסף הביא בשם הריטב"א טעם לפי שאז הוצת האש במקדש, ובשולחן ערוך סתם לומר נחם בבונה ירושלים בכל התפילות, וכן הסכימו הפרי חדש והברכי יוסף, והרמ"א כתב דנהגו לאומרו רק במנחה.

כתב בשיירי כנסת הגדולה, דנהגו לחתום "מנחם ציון בבני ירושלים".

שורש מטבע זה בדברי הרי"ף בפרק כיצד מזמנין (ברכות ל"ה ע"ב מדפי הרי"ף) שכן היתה גירסתו בגמ' בחתימת ברכת ירושלים שבברכת המזון, וכתב רבינו יונה, דאמנם אמרו בגמ' אין חותמין בשנים, אבל ציון וירושלים חדא מילתא היא, והובאו דבריו ברא"ש (סי' כ"ב). והרמב"ם הל' ברכות פ"ב ה"ד כתב, דחותמין ברכת ירושלים שבברהמ"ז בבונה ירושלים, או במנחם ציון בבנין ירושלים. נמצא דנוסח חתימה זו ראוי הוא לחתימת ברכת ירושלים. ובבית יוסף (יו"ד סי' רע"ט) הסכים דהנכון לחתום ברכת המזון של האבלים, בנוסח זה של מנחם ציון בבנין ירושלים, כמו שנמצא בכל בו, וכ"פ בשו"ע (שם).

ונהגו לחתום כן בברכת ירושלים שבתשעה באב כשמוסיפין בה נחם. ומנהג זה אינו מופיע בדברי הקדמונים, רק כן הביא בשיירי כנה"ג בס' תקנ"ז. והכף החיים הביא שיש אחרונים שכתבו שמלשון השו"ע אין נראה כן, ושעדיף לחתום בבונה ירושלים כשאר השנה, מכל מקום המנהג גם בקהילות הספרדים וגם בקהילות האשכנזים לחתום מנחם ציון בבנין ירושלים, וכאמור.

שכח לומר נחם בבונה ירושלים

טעה ולא אמר נחם בברכת ירושלים, כתבו האבודרהם והבית יוסף והמג"א לאומרה בהודאה במקום שאומרים על הנסים.

והט"ז התפלא מאוד על כך, וכתב דודאי הוא ט"ס באבודרהם ובית יוסף, וצריך לאומרו בעבודה. ומכל מקום העלה דהואיל ונהגו לאומרו בסוף ברכת ירושלים כהוספה שבסוף ברכה, אם שכח יאמרנה בשומע תפילה. והביא הביאור הלכה, דהרא"ה על הרי"ף בתענית, והריטב"א בחידושי שם, כתבו על פי הירושלמי לאומרה בעבודה, וכן הסכימו המטה יהודה והמאמר מרדכי דכך מוכח מלשון הירושלמי, והמאמר מרדכי הביא שכן הוא ברבינו ירוחם. ולכן פסק כן במשנה ברורה בפשיטות, שיאמרה בעבודה, מ"מ סיים בשם המטה יהודה דאם אמרה בשומע תפילה יצא. וכן הסכים לענין מעשה מרן אאזמו"ר אור לציון זללה"ה.

לפיכך אם שכח יאמרנה בעבודה, ולא יחתום, אלא תיכף שמיים הנוסח עצמו בפסוק ואני אהיה לה נאום ה' חומת אש ולכבוד אהיה בתוכה, ממשיך ואתה ברחמיך הרבים תחפץ בנו ותרצנו וכו', וחותר המחזיר שכינתו לציון. ואם רוצה לחוש לט"ז יאמרנה בשומע תפילה.

ודבר פלא מצינו בתוס' רא"ש במסכת ברכות דף מ"ח ע"ב, שנראה מדבריו, דכונת הירושלמי לומר נחם בברכת בונה ירושלים, וכדרך שאומר על נסים בהודאה, והזכרת המועדים בעבודה, וענו בשומע תפילה, כך אומר נחם בבונה ירושלים, ודלא כהבנת הרי"ף בדברי הירושלמי הנ"ל, והרא"ש בהלכות תענית העתיקו.

מעוברות ומניקות

בתשעה באב אף מעוברות ומניקות צמות, שזהו צום חמור שבו נחרב ביהמ"ק, וכדאיתא בפרק משום שנהגו (פסחים נד:): דרש רבא עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו, כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים, ובין השמשות שלו אסור, וכן אמרו משמיה דרבי יוחנן, ע"כ. אלא שצריך להיות בעינא פקחא שלא יבואו לידי סכנה ח"ו.

רבינו האור לציון זללה"ה לא סבר מאותם שאומרים באופן כללי למעוברות ומניקות שלא לצום, אלא רק במקום שע"פ רופא אומרים שזה סכנה לוולד או לאשה אין לצום.

(והשיב מרן רבינו האול"צ זללה"ה לשואל, שהיתה אשתו מעוברת, להישאר להתפלל בביתו ביו"כ, אם לאשתו יהיה קשה לצום ללא עזרתו, ונראה דכן הוא גם לענין צום תשעה באב).

כתב מרן ז"ל בשו"ע (סימן תקנו) ליל תשעה באב שחל באחד בשבת, כשרואה הנר אומר "בורא מאורי האש" ואין מברך על הבשמים. ובליל מוצאי תשעה באב מבדיל על הכוס, ואינו מברך לא על הנר ולא על הבשמים.

והטעם, שמצינו שנחלקו הקדמונים בכל מוצ"ש האם יכול לעשות הבדלה עד יום שלישי או רק ביום ראשון, אך כאן נוקטים שמעיקרא תיקנו חז"ל שיעשה את ההבדלה לאחר יום ראשון.

חולה האוכל בתשעה באב, הביא הברכי יוסף (סי' תקנו אות ב) מתשובת הרב כנה"ג, שיבדיל תכף במוצאי שבת, עכ"ד. ויעשה את ההבדלה על היין, ויתן לשתות לילד בן שבע ושמונה, שהגיע לגיל חינוך דברכות ולא הגיע לגיל חינוך דתענית.

ושאר אדם עושים הבדלה במוצאי תשעה באב. ואחר שעושה ההבדלה יברך 'על הגפן', ורק אחר כך יטול ידיו לסעודה, מפני שיש מחלוקת

ראשונים האם יוצא יד"ח ברכת 'על הגפן' בברכת המזון, ולכן לצאת מן הספק יברך קודם שנוטל ידיו. ואם אוכל רק מעט מזונות, ימתין אחר אכילתו, ויברך על המחיה ועל הגפן כאחד.

ואם שותה יין בתוך הסעודה, לכו"ע מועיל הברכת המזון לפוטרו מברכת 'על הגפן', אך אינו שייך כאן כיון שמנהיגו שלא לשתות יין ולאכול בשר עד לאחר עשירי באב.

וכן אמר לי המקובל הגה"צ רבי דוד שלום בצרי שליט"א שכיון שנוהג (ע"פ הרש"ש, שמצווה הבאה לידיך אל תחמיצנה שהזהיר מאוד הרש"ש שלא לאחר שום מצוה אלא לעשותה תיכף בזמנה, והרי לשון חז"ל שלא יחמיצנה, משמע שהוא דבר שצריך מאוד להשמר ממנו כדרך שנשמרים מחמץ בפסח), לאכול מלווה מלכה מיד אחר הבדלה, שמברך על הגפן מיד לאחר ההבדלה ולאחמ"כ יוצא אל המרפסת לכמה דקות, כדי לעשות הפסק שלא יהיה חשש ברכה שאינה צריכה.

דברי חיזוק - ביאור הענין שמחצות היום משתנה ההנהגה

בגמ' כתוב שבחורבן בית המקדש מצאו את הכרובים מעורים זה בזה, עד כדי כך היה אהבה מהקב"ה, עד שזה בא לידי ביטוי גם בעולם המעשה. וכמו שהובא גם שהכהנים זרקו עצם לאש, שלא היו יכולים לסבול את חורבן בית המקדש, ויש בספרים שלכל כלל ישראל היה תנועה נפשית חזקה על חורבן בית המקדש, ומזה נולד משיח, זאת אומרת שהאכפתיות של עם ישראל יתקבל אצל הקב"ה ברצון.

לכן בתשעה באב בחצות אנחנו מראים את הענין הזה שהיה דבר חיובי בחורבן ביהמ"ק, המטרה הייתה לשבר את ליבן של ישראל, וזה הצליח, משה רבינו שבר את הלוחות כדי לזעזע את ישראל והוא לא ידע אם זה יצליח, הקב"ה ידע שזה יצליח, המצב היה נורא ואיום, השנאת חינוס הייתה שיטה קבוצתית, ואנחנו צריכים להתחבר לזה שלא להסיח דעת מהחורבן, תשעה באב זה יום מרום. יהודי צריך לצאת מתשעה באב יהודי מחובר לקב"ה, הסוף של הקינות זה השיבנו ה' אילך ונשובה, זה הנהגה של צער ומרירות להתקרב לה'. זה לא ריפוי ידיים, לא אומרים בתשעה באב ואנחנו לא נדע מה נעשה, זה לא המהלך. המהלך הוא מרירות וצער שמובילה לקרבת ה', ולדברים שמהם אמור בית המקדש להיבנות, התנועה הנפשית הזאת היא זאת שהולידה את המשיח, והיא זאת שתביא את המשיח בב"א.

הסיבה שנוהגים להקל בזמן חצות הוא דווקא מחמת שבאותו זמן נחרב בית המקדש. דהנה נאמר בפסוק על חורבן בית שני "תם עוונך בית ציון לא יוסיף להגלותך", ולכאורה תמוה מה הנחמה בזה, הרי מחמת העוונות נחרב הבית.

ביום של חטא העגל היה עומק של כעס מהקב"ה. בתחילת ויקרא רבה על הפסוק "אשמעה מה ידבר ה'", מה משה רבינו ביקש לשמוע (ידוע שהחזו"א פעם פלט שהוא ראה בהקיץ את הגר"א, וכולם רצו לדעת מה היה חשוב להם לדבר, ובודאי שאצל משה רבינו כשרוצה לשמוע מה דבר זה נראה דבר חשוב מאוד), ואומרים חז"ל שהוא רצה לשמוע האם הקב"ה עדיין שומר את הטינה שהיה לו בחטא בעגל, והשיב לו שאינו שומר טינה כל עוד שלא יחטאו עוד.

כשקרה לאחר מכן חטא המרגלים הגזירה הייתה על בני ארבעים עד שישים, לא לפי הזמן של המרגלים, אלא לפי הזמן של חטא העגל, כי כשלא החזיקו מעמד מהתשובה של חטא העגל כשחטאו בחטא המרגלים, חזר כל הכעס שהיה בחטא העגל.

כשנחרב בית המקדש כתוב שנפלו ישראל ונמחל להם על עוונותיהם, דהיינו שנגמר הסיפור, את הכעס השורשי שהיה מחטא העגל הוא הסתיים בחורבן בית המקדש, אולי בהנהגה היה הרבה צער ושמודות, אבל בעומק אין שום שנאה של הקב"ה.

